

Aanvullend onderwijs

Author(s)

Fukkink, Ruben; Elffers, Louise; Timmermans, Greetje; Helms, Rochelle; Jansen , Daury; Fix, Marieke; Lusse, Mariëtte

Publication date

2021

Document Version

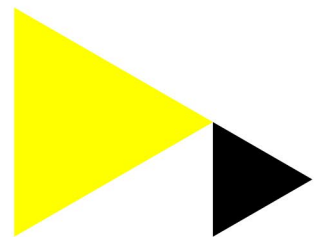
Final published version

Published in

Gelijke kansen voor een diverse jeugd

[Link to publication](#)**Citation for published version (APA):**

Fukkink, R., Elffers, L., Timmermans, G., Helms, R., Jansen , D., Fix, M., & Lusse, M. (2021). Aanvullend onderwijs. In M. Florussen (Ed.), *Gelijke kansen voor een diverse jeugd: resultaten van drie jaar onderzoek* (pp. 38-44)

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Resultaten van drie jaar onderzoek

Gelijke kansen voor een diverse jeugd

starimpulsproject
gelijke kansen
voor een
diverse jeugd

nationale
wetenschaps
agenda
route jeugd

Alle illustraties in dit rapport zijn gemaakt door **Noa beekhuis (17)**

Colofon

oktober 2021

Projectleiding: prof. dr. Judi Mesman en prof. dr. Monique Volman
Redactie: Miranda Florussen (Goeie Zin)
Vormgeving: Goran Pejicic (De Grafische Republiek)
Illustraties: Noa Beekhuis

Aanvullend onderwijs

In Nederland is de afgelopen decennia zowel het aanbod als het gebruik van diverse vormen van aanvullend onderwijs toegenomen. Kinderen en jongeren leren en ontwikkelen zich daardoor in toenemende mate ook naast het reguliere onderwijs. Dat roept tal van vragen op over het wat, hoe en waarom van aanvullend onderwijs. Dit onderzoek geeft antwoord op de vragen: wat is aanvullend onderwijs precies, hoe ziet het er in de praktijk uit, welke taken kan en mag het op zich nemen en welke doeleinden worden ermee nagestreefd? Ook gaat dit onderzoek in op de gevolgen van het gebruik van aanvullend onderwijs voor de kansengelijkheid in het onderwijs. Waar enerzijds zorgen worden geuit over de mogelijke negatieve gevolgen van het gebruik van aanvullend onderwijs voor kansengelijkheid, worden anderzijds vormen van aanvullend onderwijs juist toegejuicht als middel om kansengelijkheid te bevorderen.

Onderzoeksmethode

Om te beginnen hebben we onderscheid gemaakt tussen drie soorten van aanvullend onderwijs:

- 1) aanvullend onderwijs met een ondersteunende functie (bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding, bijles en examentraining)
- 2) aanvullend onderwijs met een verrijkende functie (bijvoorbeeld gericht op talentontwikkeling en loopbaanoriëntatie)
- 3) aanvullend onderwijs met een vervangende functie (bijvoorbeeld programma's die jongeren begeleiden die uitvallen of dreigen uit te vallen in het reguliere onderwijs)

Deze drie vormen van aanvullend onderwijs hebben we met behulp van de volgende onderzoeksmethoden onderzocht:

- Actuele beschrijving en categorisering van aanvullende onderwijspraktijken (1,2,3)
- Onderzoek naar de effecten van deelname aan aanvullend onderwijs: meta-analyse (1); quasi-experimenteel onderzoek (2)
- Retrospectieve studie waarin oud-deelnemers terugkijken op hun deelname aan aanvullend onderwijs (2)
- Dieptestudie: meervoudige case-study (1,2,3) met individuele en groeps-interviews (1,2,3) en soms observaties (3)
- Uitgebreide veldraadpleging (1,2,3)

Dit zijn we te weten gekomen

Kinderen en jongeren kunnen door hun deelname aan aanvullende onderwijsprogramma's betere of nieuwe kansen krijgen. Door de aanvulling op het reguliere onderwijs kan hun uitgangspositie voor een succesvolle schoolloopbaan of een anderszins kansrijkere toekomst worden versterkt. Aanvullend onderwijs kan dus op individueel niveau kansen verbeteren, maar draagt op systeemniveau niet structureel bij aan kansengelijkheid.

Niet alle leerlingen

Voor alle vormen van aanvullend onderwijs geldt de vraag of de werkzame elementen meer structureel zouden kunnen worden ingezet en benut in het reguliere onderwijs, om ook hier meer bij te kunnen dragen aan de kansen van kinderen en jongeren die dat nodig hebben. Het is immers prachtig wanneer leerlingen aan de hand van onderwijsprogramma's opbloeien of op het juiste moment net dat zetje krijgen dat ze nodig hebben. Maar het aanvullend onderwijs heeft niet tot doel om alle leerlingen te bedienen. Leerlingen die baat kunnen hebben bij aanvullend onderwijs, maar niet aan de programma's deelnemen -of dat nu is omdat ze er niet van weten, het niet kunnen betalen, er geen plaatsje meer vrij is, hun school het betreffende programma niet aanbiedt, of ze niet aan het specifieke deelnemersprofiel voldoen- krijgen die kans niet. De thuisomgeving en de schoolomgeving vormen van oudsher de twee centrale instituties die samen verantwoordelijk zijn voor de (leer)ontwikkeling van kinderen en jongeren.

Nieuwe aanbieders van aanvullend onderwijs zijn soms nog zoekende naar hun positie ten opzichte van school en thuis, waar meer ervaren aanbieders hun plek al goed hebben gevonden. Soms is nog sprake van onbekendheid met elkaars werkzaamheden, zeker wanneer het initiatief voor de inzet van aanvullend onderwijs volledig bij thuis óf school ligt.

Het inschakelen van aanvullend onderwijs betekent dat er andere actoren bij de (leer-)ontwikkeling van kinderen en jongeren worden betrokken dan alleen de school en thuis. Met die betrokkenheid ontstaat ook ruimte voor nieuwe perspectieven op de ontwikkeling van een leerling en op manieren om die ontwikkeling te stimuleren. Alle partijen kunnen daarmee leren van elkaars expertise, ideeën en aanpak. Leraren, ouders, rolmodellen van dichterbij of juist wat verder af, vrijwilligers en professionals uit het bedrijfsleven of andere sectoren in het werkveld, ervaringsdeskundigen en alumni: ze brengen een diversiteit aan perspectieven met zich mee en kunnen elk weer andere minder of meer formele rollen vervullen in de begeleiding van kinderen en jongeren.

Ondersteunend onderwijs: betaald en gratis, hoe zit dat met kwaliteit?

Aanvullend onderwijs met een ondersteunende functie wordt doorgaans bekostigd door gezinnen zelf. Dat betekent dat niet alle gezinnen er in gelijke mate gebruik van kunnen maken, wat kansengelijkheid in de hand werkt. Er zijn echter ook betaalde programma's die met subsidies van overheden of van fondsen breder toegankelijk worden gemaakt. Gratis programma's die door ideële of gesubsidieerde aanbieders worden verzorgd, kennen dit nadeel in principe niet. Een belangrijke vraag bij het inzetten op gratis programma's om kansengelijkheid tegen te gaan, is of het lukt om deze programma's met eenzelfde kwaliteit te realiseren als de betaalde programma's.

Elke school zou een visie moeten hebben op ondersteunend onderwijs

Het gebruik van aanvullend onderwijs met een ondersteunende functie kan gerelateerd worden aan (ontwikkelingen in) zowel het reguliere onderwijs als de thuisomgeving. Het valt op dat in het publieke debat het toegenomen gebruik van aanvullend onderwijs nog weleens eenzijdig wordt verklaard vanuit het tekortschieten van een van beide. Dit onderzoek toont dat dit beeld nuance behoeft. Vaak maken ouders, scholen en leerlingen een weloverwogen keuze om aanvullend onderwijs in te zetten, ook zonder dat daaraan een ervaring van een tekortschietende school- dan wel thuisomgeving ten grondslag ligt. Het is dus zaak om de positie van aanvullend onderwijs met een ondersteunende functie ten opzichte van zowel thuis als school te bezien én te bevragen. In dit onderzoek viel echter ook op dat waar sommige scholen welbewuste overwegingen hebben gemaakt om wel of geen samenwerking te zoeken met ondersteunend onderwijs, andere scholen daar nog niet zo over hebben nagedacht. Het is raadzaam om hierin als school een bewuste visie te ontwikkelen.

Opbrengsten van ondersteunend onderwijs

Het evalueren van uitkomsten van aanvullend onderwijs met een ondersteunende functie kan het beste gericht voor een bepaald programma worden gedaan. Het aanbod is te divers in onder meer doelstelling, vorm, intensiteit en kwaliteit om algemene uitspraken te kunnen doen over de uitkomsten van aanvullend onderwijs met een ondersteunende functie. De uitkomsten van aanvullend onderwijs met een ondersteunende functie kunnen worden geëvalueerd in termen van schoolprestaties. Daarnaast is het zinvol te kijken naar meer directe uitkomsten van de ondersteuning, zoals (onder meer) begrip van de leerstof, beheersing van bepaalde studievaardigheden en zelfvertrouwen.

Verrijkend onderwijs: voor zelfvertrouwen en meer kansen in het onderwijs

Onderwijsverrijkende programma's streven naar talentontwikkeling en het verrijken van het sociaal-cultureel kapitaal van leerlingen en dragen zo bij aan een grotere kansengelijkheid. Door zich te richten op talentontwikkeling, het ontwikkelen van soft skills en/of het verbreden van het toekomstperspectief beogen verrijkende programma's de onderwijskansen van kinderen met een minder bevoorrechte start te verbeteren. Door de programma's met behulp van subsidies en donaties kosteloos aan te bieden, vormen de kosten geen drempel voor ouders om hun kind deel te laten nemen.

Met het creëren van verrijkende leeromgevingen en het bieden van rolmodellen wordt een hoger zelfvertrouwen en welzijn beoogd, waardoor leerlingen een gericht toekomstperspectief kunnen ontwikkelen. Dit draagt direct bij aan hun kansen in het onderwijs, omdat ze met behulp van deze bekrachtigende omgevingen, net als hun meer bevoorrechte leeftijdgenoten, meer vertrouwen kunnen ontwikkelen in hun eigen mogelijkheden.

Het quasi-experimentele onderzoek laat positieve effecten zien op de kennis van leerlingen over diverse beroepen en het sociaal-emotionele leren. Het experimentele onderzoek, dat nog loopt in twee aparte cohortstudies, heeft daarmee de eerste positieve uitkomsten aan het licht gebracht.

Scholen meestal niet betrokken bij verrijkend onderwijs

Kinderen zijn erbij gebaat als het contact tussen hun verschillende leefwerelden wordt versterkt. Toch merken vooral medewerkers vanuit verrijkende programma's die plaatsvinden buiten reguliere schooltijden omdat het een uitdaging is om contact met het reguliere onderwijs te hebben over de ontwikkeling van kinderen en de inhoud die geboden wordt. Medewerkers vanuit de verrijkende programma's bouwen in sommige gevallen een nauwe band op met leerlingen, signaleren bepaalde ontwikkelingen en hebben behoefte aan contact maar missen hierin betrokkenheid vanuit het onderwijs. Dit blijft een aandachtspunt.

Verrijkend onderwijs kan nog duurzamer bijdragen aan breder toekomstperspectief

Om gelijke kansen te bevorderen is het bieden van onderwijsverrijkende programma's op zichzelf mogelijk al effectief, maar voor opbrengsten op de langere termijn is het van belang zicht te houden op het belang van verschillende activiteiten, programma's én de nodige samenwerking daartussen om duurzaam bij te dragen aan een breder toekomstperspectief.

Vervangend onderwijs: voor een nieuwe kans, persoonlijke groei en toekomstperspectief

De programma's voor aanvullend onderwijs met een schoolvervangende functie voor (dreigende) uitvallers uit het reguliere onderwijs bieden jongeren een nieuwe kans. De opbrengsten van de programma's liggen zowel op het terrein van kwalificatie, als op dat van persoonlijke ontwikkeling en persoonlijke groei en meer in het algemeen op het hervinden van een perspectief op de toekomst of een levensdoel.

Op de vraag wat de ideale aard, vorm, aanbieder of financieringsvorm van vervangend onderwijs is kan geen eenduidig antwoord worden geformuleerd. Om passend aanbod te kunnen bieden, is afstemming nodig met de (maatschappelijke) vraag, de groep jongeren voor wie het bedoeld is, de (regionale) context, mogelijke financieringsbronnen en eventuele samenwerkingspartners.

Samenwerking met school en zorg is situatie-afhankelijk

Vervangend onderwijs kan op elk moment ingezet worden in de schoolloopbaan van jongeren en heeft afhankelijk daarvan verschillende doelen zoals instroom vergemakkelijken, een stage vinden, motivatie voor school vergroten of een baan zoeken. Afhankelijk van de positionering zijn bepaalde vormen van samenwerking kansrijk, bijvoorbeeld met mbo-instellingen, zorginstellingen, de regionale overheid of (regionale) werkgevers en ondernemers. Ouders/verzorgers kunnen een belangrijke rol spelen en jongeren ondersteunen tijdens deelname aan het programma, maar niet in elke situatie is dat even wenselijk. Het is van belang om steeds door de ogen van de jongere te blijven kijken. Wat is in zijn/haar ogen een 'steun en toeverlaat'? Dat kunnen ouders zijn, maar wellicht ook iemand anders.

Waarde van vervangend onderwijs kan nauwelijks worden overschat

De beoogde opbrengsten van vervangend onderwijs zijn dikwijls gekoppeld aan grote en ingewikkelde maatschappelijke vraagstukken zoals bijvoorbeeld terugbrengen van schooluitval, reactivering of re-integratie van jongeren. Hoewel de programma's vaak bijdragen aan nieuwe kansen en betere toekomstperspectieven van jongeren is de positieve bijdrage aan het oplossen van deze maatschappelijke problemen veel moeilijker aan te tonen. Uit dit NWA-onderzoek blijkt echter dat de waarde van de programma's voor sommige jongeren nauwelijks kan worden overschat. Zij spreken van een ommezwaai, een reddingsboei, een andere mindset en hun laatste hoop. Op individueel niveau kunnen de programma's grote effecten hebben op het leven en de toekomst van jongeren.

Aanbevelingen voor de praktijk

Kansrijke verbindingen

Aanvullend onderwijs biedt iets wat het reguliere onderwijs niet biedt: het vult aan, verrijkt en ondersteunt, door een andere inhoud of een andere aanpak te realiseren. Nu aanvullend onderwijs een steeds steviger positie inneemt in het onderwijslandschap en in de schoolloopbaan van steeds meer leerlingen, groeit ook de behoefte aan het verduurzamen van de samenwerking tussen het aanvullend en regulier onderwijs. Het versterken van de verbinding met het reguliere onderwijs -om een transfer van werkzame elementen uit het aanvullend onderwijs mogelijk te maken- ligt voor de hand. Voor alle vormen van aanvullend onderwijs ontstaat zo meer structurele afstemming tussen het reguliere en aanvullende onderwijsaanbod, waardoor de continuïteit in onderwijs en begeleiding voor leerlingen beter gewaarborgd blijft, bijdragend aan de kansen van kinderen en jongeren die dat nodig hebben.

Belangrijke randvoorwaarden:

1. Weloverwogen invulling van de driehoek thuis-school-aanvullend onderwijs

Alle betrokkenen moeten voldoende van elkaars rol op de hoogte zijn om te kunnen bepalen op welke punten afstemming nuttig of noodzakelijk is om de ontwikkeling van de leerling optimaal te kunnen ondersteunen. Leerlingen gedijen er bij als hun leefwerelden -thuis, op school en in het aanvullend onderwijs- met elkaar verbonden zijn.

2. Transparante communicatie en samenwerking

Nu aanvullend onderwijs een steeds steviger positie inneemt in het onderwijslandschap en in de schoolloopbaan van steeds meer leerlingen, is het zaak structurele afstemming tussen het reguliere en aanvullende onderwijs aanbod te realiseren. Alle partijen hebben baat bij transparante communicatie en afstemming over ieders rol.

3. Benutten van diversiteit aan actoren en perspectieven

De opkomst van aanvullend onderwijs maakt dat er steeds meer actoren duurzaam betrokken raken bij de ontwikkeling van leerlingen. Leraren, ouders, rolmodellen, vrijwilligers, professionals uit het bedrijfsleven, ervaringsdeskundigen en alumni: ze brengen een diversiteit aan perspectieven met zich mee die elk weer op een andere manier van waarde kunnen zijn in de begeleiding van kinderen en jongeren.

Reacties uit de praktijk

“De samenwerking als praktijkpartner was (meer dan) waardevol om meerdere redenen. Zij heeft wetenschap, het belang ervan en het begrip ervoor, dichterbij onze jongeren gebracht. Jongeren hebben werkelijk mogen participeren in onderzoek in plaats van onderzoeksobject te zijn. Ze zijn enthousiast geraakt over wetenschap en over het doen van onderzoek als ook het begrijpen van de ingewikkeldheid van “goed” onderzoek. Daarnaast was het voor ons als organisatie waardevol om onszelf door een wetenschappelijke bril te bekijken. De betrokkenheid van de wetenschappers, hun inzet om werkelijk te doorgronden wat en hoe werkt is van grote waarde voor de toekomst van onze interventies.”

Nathalie Lecina

Studio Moio Leiden

“In ons project hebben wij als praktijkpartner samengewerkt met de wetenschappelijke partners. Voor ons was interessant om te leren van de wetenschappelijke invalshoeken over wat wij in de praktijk dagelijks meemaken. Gedurende het driejarig project hebben wij veel van elkaar kunnen leren. De samenwerking is zeer plezierig verlopen en heeft ons wetenschappelijke steun opgeleverd voor de effecten van onze interventies.”

Kees van Driel

IMC Weekendschool

“We vinden het heel positief dat de NWA heeft gekozen voor samenwerking met de praktijk. Toen we gevraagd werden om mee te werken hebben we gelijk ja gezegd. Het aanvullend onderwijs werkt nauw samen met scholen en ontwikkelt zich continu. We vinden het belangrijk om deze informatie te delen met het onderwijsveld en dus ook met onderzoekers. Zo werken we samen aan nieuwe inzichten en mogelijkheden voor het Nederlandse onderwijs. Het was ook bijzonder en leerzaam om met diverse onderzoekers en praktijkpartners zo intensief samen te werken en alle perspectieven te leren kennen.”

Willemijn Kienhuis

Lyceo

Niet echt een band

In de tweede helft van het schooljaar zijn Amber's cijfers toch weer achteruit gegaan, na al die zorgen over haar moeder. Als ze zo doorgaat blijft ze zitten. Dat wil ze niet. Ze wil bij haar vriendinnen blijven. De school doet mee aan een bijlesproject van de gemeente en regelt dat Amber extra lessen krijgt in rekenen en Nederlands. Amber is blij met de hulp van de vrijwilligers, maar vindt het wel verwarrend dat zij soms hele andere methoden gebruiken dan die zij van haar eigen wiskundeleraar leert. De school probeert de moeder van Amber ook bij het proces te betrekken, maar die reageert niet op telefoontjes of brieven. Om de bijlessen beter aan te laten sluiten bij de gewone lessen heeft de school nu afgesproken elke week een overzicht te mailen met de behandelde stof, dat de vrijwilligers kunnen gebruiken in de bijlessen.

Survivaltocht

Nu Fadil heel wat minder tijd aan zijn huiswerk besteedt en zijn ouders wat meer contacten hebben, wil hij graag ook iets anders doen dan alleen maar leren. Hij ging gedurende zijn basisschooltijd elke zondag naar de weekendschool en zag daar dat alumni – zoals hij nu ook is - betrokken worden bij lessen en activiteiten. Hij gaat er de eerstvolgende zondag langs en belandt prompt in een werkgroepje dat een kampeerweekend organiseert met een survivaltocht. Hij gaat zelf uiteraard ook mee met het kampeerweekend. Het doet hem goed om veel fysiek bezig te zijn en zijn hoofd af en toe uit te kunnen zetten.

Bijlage

Publicaties NWA Startimpuls project 'Gelijke kansen voor een diverse jeugd'

Per deelproject worden steeds eerst alfabetisch de Nederlandstalige publicaties genoemd (sommige daarvan zijn wetenschappelijk van aard, maar ook toegankelijk voor professionals en/of een breder publiek) en daarna de internationale wetenschappelijke publicaties

1. Sociale cohesie in de klas

Hoogeveen, K., Lohman, J., Roggeveen, B., & Broekman, S. (2021). *Aan de slag met sociale cohesie in het voortgezet onderwijs: Een thermometer en een serious game*. Utrecht: Sardes / Bureau Goudvisie.

Veerman, G.-J. (2020). Samen Divers. Versterken van sociale cohesie in het onderwijs. *Lectorale rede*. Ede: Christelijke Hogeschool Ede.

Veerman, G.-J.M., Wolff, R., Denessen, E.J.P.G., & Severiens, S. (2019). *Sociale cohesie in de klas*. Den Haag: Nationale Wetenschapsagenda.

Wolff, R., & Van der Schans, K. (2020). *Notitie inventarisatie ondersteuningsaanbod m.b.t. sociale cohesie in multi-etnisch samengestelde VO-scholen*. Rotterdam: Risbo / Erasmus Universiteit Rotterdam.

Alink, K., Denessen, E., Veerman, G.-J., & Severiens, S. (submitted). *Exploring the concept of school belonging: A study with expert ratings*.

Hajer, M., Pulinx, R., & Nederlof, N. (in preparation). *Responding to linguistic diversity in multilingual classrooms - the sociolinguistic dimension of social cohesion*.

Severiens, S., Pulinx, R., Hajer, M., Denessen, E. & Veerman, G.J. (submitted). *Teachers and social cohesion in diverse secondary classrooms*.

Veerman, G.-J., & Denessen, E. (2021) Social cohesion in schools: A non-systematic review of its conceptualization and instruments, *Cogent Education*, 8(1), 1940633, DOI: 10.1080/2331186X.2021.1940633.

Veerman, G.-J., Pulinx, R., Denessen, E., Severiens, S., & Hajer, M. (2021). *Social cohesion in multicultural secondary schools in the Netherlands*. Paper presented at the virtual meeting of the American Educational Research Association, 2021.

2. Stress les

van Loon, A. W. G., Creemers, H. E., Vogelaar, S., Saab, N., Miers, A. C., Westenberg, P. M., & Asscher, J. J. (2019). The effectiveness of school-based skills-training programs promoting mental health in adolescents: a study protocol for a randomized controlled study. *BMC Public Health*, 19(1), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-6999-3>

van Loon, A. W.G., Creemers, H. E., Beumer, W. Y., Okorn, A., Vogelaar, S., Saab, N.,... & Asscher, J. J. (2020). Can schools reduce adolescent psychological stress? A multilevel meta-analysis of the effectiveness of school-based intervention programs. *Journal of Youth and Adolescence*, 49(6), 1127-1145. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01201-5>

van Loon, A. W. G., Creemers, H. E., Okorn, A., Vogelaar, S., Miers, A. C., Saab, N., Westenberg, P. M., & Asscher, J. J. (2021). The effects of school-based interventions on physiological stress in adolescents: A meta-analysis. *Stress and Health*. <https://doi.org/10.1002/smi.3081>

van Loon, A. W. G., Creemers, H. E., Vogelaar, S., Miers, A. C., Saab, N., Westenberg, P. M., & Asscher, J. J. (2021). Prepandemic risk factors of COVID-19-related concerns in adolescents during the COVID-19 pandemic. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 531-545. <https://doi.org/10.1111/jora.12651>

Vogelaar, S., Miers, A. C., Saab, N., van Loon, A. W. G., Creemers, Asscher, J. J., & Westenberg (Submitted). *Measurement invariance of the extended adolescent stress questionnaire-short form in a mixed gender, education level, and ethnic identity sample*.

3. Kracht van ontmoeting

Ponzoni, E., & Kaulingfreks, F. (2021). Inclusief wijkgericht werken heeft 'ontregelende gesprekken' in gewaagde ruimtes nodig. *Pedagogiek*, 40(3), 337-345.

Ponzoni, E., Thielman, L. en Pels, T. (in druk). Inclusief werken in de wijk. In: Boendermaker, L. Distelbrink, M., van Goor, R. en Pels, T. (Eds). *Werken in wijkteams Jeugd*. Amsterdam: Coutinho.

Ponzoni, E. (in preparation). *Allowing complexity in encounter. How youth care, performative arts and participatory research collaborate to break up barriers for engaged encounters with youngsters*.

Ponzoni, E. & De Ruyter, D. (under review). Professional encounters with 'the other' in the context of parenting support

Schenk, J.J., Nederhand, M.L., & Hollmann, S. (in preparation). *De kunst van diversiteitsgevoelig communiceren. Een empirische studie bij ouders, professionals en jeugdigen*.

4. Aanvullend onderwijs

Elffers, L., & Jansen, D. (2019). *De opkomst van schaduwonderwijs in Nederland: Wat weten we en welke vragen liggen nog open?* Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Elffers, L., & Jansen, D. (2019). *De opkomst van schaduwonderwijs*. Didactief online: <https://didactiefonline.nl/artikel/de-opkomst-van-schaduwonderwijs>.

Elffers, L., Fukkink, R., Jansen, D., Helms, R., Lusse, M., Timmerman, G. & Fix, M. (2019). Aanvullend onderwijs: *leren en ontwikkelen naast de school. Een verkennende schets van het landschap van aanvullend onderwijs in Nederland*. Amsterdam, Rotterdam, Groningen: NWA.

Elffers, L., Jansen, D., Kienhuis, W., van Leeuwen, L., Fukkink, R. G., Helms, R., van Driel, K., Timmerman, G., Fix, M., Lecina, N., & Lusse, M. (2021). *Aanvullend onderwijs in Nederland: Een verkennend beeld uit onderzoek en handvatten van en voor de praktijk*. Amsterdam, Rotterdam, Groningen: NWA.

Timmerman, G., Fix, M., & Schreuder, P. (2021). Nieuwe kansen voor MBO-jongeren; *Casestudies van vervangende onderwijsprogramma's*. Groningen: RUG.

Helms, R., Fukkink, R., van Driel, K., Vorst, H. C. M. (2021). Benefits of an Out-of-School Time Program on Social-Emotional Learning among Underprivileged Adolescent Youth: A Retrospective Analysis. *Children and Youth Services Review*, 131. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106262>

Helms, R., Fukkink, R., van Driel, K., Vorst, H. C. M. (in preparation). *Enhancing future perspectives and social-emotional learning: outcomes of a Dutch school-enrichment program*. Hogeschool van Amsterdam, Nederland.

Jansen, D., Elffers, L., & Jak, S. (2021). A cross-national exploration of shadow education use by high and low SES families. *International Studies in Sociology of Education*. <https://doi.org/10.1080/09620214.2021.1880332>

Jansen, D., Elffers, L., & Volman, M. L. L. (2020). A place between school and home: Exploring the place of shadow education in students' academic lives in the Netherlands. *Orbis scholae*, 14(2), 39-58. <https://doi.org/10.14712/23363177.2020.11>

Jansen, D., Elffers, L., & Volman, M. L. L. (submitted). *And then there were three: (re-)distributing educational responsibilities in response to the growing use of shadow education in the Netherlands*.

Jansen, D., Elffers, L., Jak, S. & Volman, M. L. L. (submitted). Is a More Selective Exit Exam Related to Shadow Education Use? An analysis of Two Cohorts of Final-Year Secondary School students in the Netherlands.

5. Jeugdgezondheidszorg

De Wolff, M., Klein Velderman, M., Theunissen, M., & Vanneste, Y. (2021). *Gelijke kansen in jeugdgezondheid: Hoe kunnen we opeenstapeling van ongezond gedrag en mentale gezondheidsproblemen van jongeren voorkomen? Inspiratiedocument*. Utrecht: NCJ.

De Wolff, M., Klein Velderman, M., Theunissen, M., & Vanneste, Y. (2021). *Reflectietool Jongeren in de JGZ*. Utrecht: NCJ.

Van der Kooij, D.C., de Ronde, R.W., de Wilde, J.A., Reis, R., Klein Velderman, M., & Crone, M.R. (2021). 'Even face-to-face praten ...': de invloed van COVID-19 op het welzijn van adolescenten: Een mixed methods, participatief onderzoek. TJGZ.

Wijbenga, L., Reijneveld, S.A., Almansa, J., Vollebergh, W.A.M., Korevaar, E.L., Hofstra, J., & de Winter, A.F. (submitted). *Stressful life events, family functioning and young adults' mental health: The TRAILS study*.

Wijbenga, L., de Winter, A.F., Almansa, J., Vollebergh, W.A.M., Korevaar, E.L., Hofstra, J., & Reijneveld, S.A. (submitted, revised). *Multiple health risk behaviors and mental health from a life course perspective: The TRAILS study*.

Consortiumleden

Sociale cohesie in de klas

Onderzoekers

Sabine Severiens – Erasmus Universiteit Leiden
Eddie Denessen – Radboud Universiteit en Universiteit Leiden
Gert-Jan Veerman – Christelijke Hogeschool Ede en Radboud Universiteit
Reinhilde Pulinx – Hogeschool Leuven
Kylie Alink – Radboud Universiteit
Maaïke Hajer – Hogeschool Utrecht

Praktijkpartners

Johan de Witt College in Den Haag
Olympus College in Arnhem

Stress Less

Onderzoekers

Michiel Westenberg – Universiteit Leiden
Jessica Ascher – Universiteit Utrecht
Simone Vogelaar – Universiteit Leiden
Amanda van Loon – Universiteit Utrecht
Nadira Saab – Universiteit Leiden
Anne Miers – Universiteit Leiden
Hanneke Creemers – Universiteit van Amsterdam

Praktijkpartners

Astrid Verbeek – Rijswijks Lyceum / Van Vredenburg College
Maroesja Haasnoot – Christelijk College de Populier
Joëlle Stern – Yuverta vmbo Den Haag Madestein
Marian Noever – Maris College Kijkduin
Agnes Ophoff – Yuverta vmbo Den Haag Westvliet
Debby Felida – Christelijk Lyceum Zandvliet
Marca Paulusma – Maris College Bohemen
Annieck Dekker – College St. Paul
Brahim Bojnoun en Hanane El Mokaddem – Its4sure
Eefje Kelder en Floris Munneke – Youz
Evelyn Maljers en Ellen Broer – Schoolformaat

Kracht van ontmoeting

Onderzoekers

Trees Pels – Verwey-Jonker Instituut
Maartje Raijmakers – Vrije Universiteit Amsterdam
Elena Ponzoni – Vrije Universiteit Amsterdam
Jacqueline Schenk – Erasmus Universiteit Rotterdam
Marjolijn Distelbrink – Verwey-Jonker Instituut
Mehmet Day – Verwey-Jonker Instituut
Guido Walraven – Hogeschool InHolland Rotterdam
Judith Logger – Hogeschool InHolland Rotterdam
Femke Kaulingfreks – Hogeschool InHolland Amsterdam
Frake Schermer – Hogeschool InHolland Amsterdam

Praktijkpartners

Cecile Winkelman – Ouder- en Kindteams Amsterdam
Hermien Buyse – Ouder en Kindteams Amsterdam
Karine van 't Land – Zuidzorg
Kristel Logghe – Multivation
Mustapha Hannati – Jeugdprofs en KindopZuid
Wilma Aarts – SIPI
Wilma Janssen – Gemeente Rotterdam
Stichting Sitara
Stichting Lost Project

Aanvullend onderwijs**Onderzoekers**

Ruben Fukkink – Hogeschool van Amsterdam
Louise Elffers – Universiteit van Amsterdam
Greetje Timmermans – Rijksuniversiteit Groningen
Rochelle Helms – Hogeschool van Amsterdam
Daury Jansen – Universiteit van Amsterdam
Marieke Fix – Rijksuniversiteit Groningen
Mariëtte Lusse – Hogeschool Rotterdam

Praktijkpartners

Kees van Driel – Stichting IMC Weekendschool
Nathalie Lecina – Studio Moio Leiden
Willemijn Kienhuis – Lyceo
Laura van Leeuwen - Lyceo

Gelijke kansen in Jeugdgezondheid (HEY)**Onderzoekers**

Symone Detmar – TNO
Menno Reijneveld – Universitair Medisch Centrum Groningen
Mariska Klein Velderman - TNO
Ruben de Ronde – Leids Universitair Medisch Centrum
Lisetta Wijbenga – Universitair Medisch Centrum Groningen
Matty Crone – Leids Universitair Medisch Centrum
Andrea de Winter – Universitair Medisch Centrum Groningen
Jacomijn Hofstra – Hanzehogeschool Groningen
Lies Korevaar – Hanzehogeschool Groningen
Ria Reis – Leids Universitair Medisch Centrum

Praktijkpartners

Anja van den Berg Bakker – Centrum Jeugd en Gezin Rijnmond
Yvonne Vanneste – Nederlands Centrum Jeugdgezondheid
Klaus Boonstra – GGD Fryslân / Academische Werkplaats Publieke Gezondheid Noord-Nederland